

Torsdag med THORS

13.9.84

DRAGARE kan man kalla en oxe men inte en som leder t.ex. ett seminarium (även om han/hon kanske känner sig som ett lastdjur) – hävdar prof. Thors i dagens text. Pondera att ni läser vidare: då får ni knyta bekantskap med några dialektala ord som ni kanske inte kände till.

En term, som säkert har förvånat några läsare liksom mig, är dragare t.ex. i uttrycket "dragare av ett seminarium". Dragare i sådana sammanhang är en hypermodern och högst vanlig översättningsterm, bildad i enlighet med det finska **vetäjä**. På vanlig svenska skulle jag exempelvis säga seminariets ledare eller säga att "någon leder seminariet". Dragare är olämpligt – och kan leda tanken till den vanliga innebörden av dragare, dvs. "ett lastdjur".

En läsare undrar, hur ordet **ponera** uttalas och vill veta vad ordet betyder. **Ponera** uttalas helst med o-ljud i första stavelsen. Det betyder "antaga", "förutsätta" t.ex. "ponera, att han kommer hit i morgon". Ordet är latinskt (**ponere**) och finns som lånord i det

mycket vanliga engelska **suppose** "antaga", vilket har den allmänna latinska förleden **sub-**"under" och en annan form av det latinska verbet. Samme läsare har funderat över en lämplig svensk återgivning av det engelska **pet**. En lämplig svensk motsvarighet till **pet** är väl snarast **favoritdjur**. – Av favoritdjur kan man t.ex. nämna **knähundar** och **kramdjur**, "mjuka djur".

En annan läsare frågar om ursprunget till ett antal dialektala ord. Bland dessa hinner jag i dag bara behandla tre, nämligen **sårt** i frasen **det känns sårt**, **vidare mak** "kompost" och **kråta** "krångla".

Sårt i "det känns sårt", dvs. "det ömmar", "det gör ont" är helt enkelt en speciell, adjektivisk och adverbial användning av vårt vanliga ord **sår**, som redan i medeltidens svenska uppträdde som adjektiv. (En grundform till ordet **sår** uppträder ju i finskan som **sairas** och motsvaras av det engelska **sore** "öm, smärtsam".)

Kråta "krångla" (också i andra betydelser) motsvarar ett ord, som finns redan i medeltidens svenska och svarar mot det norska **krote** "göra krusiduller".

Mak "kompost" är egentligen lånat från medeltidens tyskans **gemak** och motsvarar vårt hög-språkliga **gemak**, som hade grundbetydelsen "bekvämlighet".

Carl-Eric Thors

Torsdag med THORS

20.9.84

BERAMAD är ett ord som många tycks ha missförstått när de använder det som synonym till **ryktbar** eller **beryktad**. I själva verket betyder det bara **planerad**, **noterar prof. Thors i dagens språkspalt**.

En läsare vill veta vad ordet **martialisk** betyder och varifrån ordet kommer.

Martialisk betyder "krigisk, krigaraktig". Betydelsen "krigaraktig" är den vanliga i modern svenska. I en ryktbar svensk roman heter det: "(kaptenen) klev – fram med stora martialiska steg". Ibland används **martialisk** ironiskt eller skämtsamt, t.ex. "hans martialiska utseende".

Ordet hör samman med **Mars**, den romerska krigsgudens namn.

Samme läsare undrar, om ordet **hövolm** skall skrivas med o eller med å.

Svaret blir: det kan skrivas både med o och med å. Svenska Akademiens ordlista nämner dock **hövålm** i första rummet. – Samma ord ingår f.ö. i det mycket vanliga engelska **overwhelming** "överväldigande".

En annan läsare diskuterar innebörden av ordet **beramad**.

Beramad betyder "planerad". Den innebörden ger jag själv ordet, och den ges av välkända ordböcker. Man kan t.ex. skriva "den beramade matchen spelas på utsatt tid i morgon".

Grundordet **ramen** var medelågtyskt och betydde "träffa".

Med en viss undran läste jag en fråga, som gäller ordet **succidär**, som förekommit i ett reportage. Förvånningen kom av det, att ordet inte brukar förekomma i svenskan. Det välkända engelska **suicide** "själv mord" kommer nog inte på tal. Där emot är jag frestad att tänka på det franska **succéder** "följa efter", "efterkomma" – vi har lånat in det därtill hörande substantivet **succession** "efterföljd", "tronföljd".

En svårighet med härledning- en ur **succéder** är dock, att det inte har någon avledning på -iär. Kan reportern ha avsett ordet **subsidiär** "understödjande", "i andra hand", t.ex. "på subsidiära grunder"? Eller berodde det hela på en lapsus?

En läsare undrar, om man verkligen kan tala om **överviktigt bagage**.

Jag tycker inte att uttrycket är felaktigt och ser att Akademiens ordlista tar upp ordet **överviktig** och att ordet finns i Östergrens "Nusvensk ordbok".

Carl-Eric Thors

x) SÄLLSKAPSDJUR!
Kramdjur = lekjak